

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง

พุทธโศภิต

42-02

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
อาโย วณฺณํ นลํ กิตฺติํ สคฺคํ อจฺจจากุสิณฺตํ
รติโย ปตฺถยาเนน พารา อปฺราปฺรา
อปฺปมาทํ ปสฺสณฺติ ปุณฺณกิริยาสุ ปณฺทิตา
อปฺปมตฺโต อุกฺโก อตฺเต อธิคฺคณฺหาติ ปณฺทิตอ
ทิฏฺฐสฺส อมฺเม จ โย อตฺถิโย โย จตฺถิโย สมฺปฺราโยโก
อตฺถาภิสฺมยา ธีโร ปณฺทิตฺติ ปจฺจจตฺติติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสาขนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณ
ระดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในพระมหามงคลสมยามิถิ
ตกาลเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระบวรพระพุทธเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ
ทรงพระราชปรารภมหาสิริมงคลวาระนี้ ที่ตรงกับมงคลสุริยคติทินกาลแห่งพระบรมราชสมภพ
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กำหนดพระราชพิธีการทรงบำเพ็ญพระพระราชกุศลล้วนเป็น
มงคลวิเสส เหตุแห่งสรรพสุภามนุญอดุลยผล อาทิทานมัยศีลมัยภาวนามัยบุญกิริยา เป็นไปใน
พระพุทธานุสรณ์ อติศัณฺฑิตอนุตตรบุญเขต ประกอบด้วยสมณเพศบริษัทเป็นต้น ทรงแผ่พระ

ราชกัลดยณจิตถวายนส่วนพระราชกุศล อุทิศส่วนพระราชกุศล พระราชทานส่วนพระราชกุศลใน
อดีตจอมคนมหากษัตริยาธิราชเจ้าทุกพระองค์ ในเทวนิกรทุกสถาน ในทุกพระองค์ทุกท่านผู้
อภิบาลป้องกันรักษาพระบรมราชาและสถาบันทั้งปวง ทรงแผ่พระราชกุศลด้วยพระกรุณาธิคุณ
ใหญ่หลวง เพื่อความเจริญความเกษมสุขสวัสดิ์ ไปในพระราชวงศ์มุขมหาอมาตย์มนตรีสภา
เสวกามาตย์ สมณชีพรามณเฑาะณาประชาราษฎร์ทั่วทั้งนั้น พระราชกุศลย่อมประมวลงกันเป็น
มงคลวิเศษเหตุให้ทรงได้รับไมตรีหิตอุปเทศกัลดยณจิตน้อมถวายนพระพรชัย จากสรรพเทพน้อย
ใหญ่และมนุษย์ให้ทรงบริสุทธิสถาพรในพระสิริราชย์มหิศวรรยาธิปัตย์ เจริญพระชนมายุพระ
ราชสิริสวัสดิ์เกษมจากสรรพโรคสรรพอุบัติเหตุ

อนึ่ง พระราชกุศลทั้งหลายที่ทรงบำเพ็ญแล้วด้วยดี ย่อมเป็นบุญราศีบุญนิธิสุขุบาย
มงคลวิเศษปโยคสมบัติวิวัฒน์ให้สัมฤทธิ์อัญญกันตมณาปผล คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ สวรรค์ สม
ด้วยนิคมคาถาประพันธ์แห่งพระสูตรพุทธภาษิตตรัสประทานโอวาทแก่นาถปิณฑิกคฤหบดีว่า

อายุ วรรณ ยส กิตติ สคฺคํ อจุจจากุลินตํ
รติโย ปตฺถยาเนน อุฬารอา อปราปรา

เป็นต้น มีความว่า เมื่อนรชนปรารถนาอยู่ วรรณะ ยศ เกียรติ สวรรค์ ความเกิดใน
ตระกูลสูง และความยินดีเกษมสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป พึงบำเพ็ญความไม่ประมาทให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปใน
สันดานเถิด สามารถเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลและคุณที่ประสงคฺ บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญ
ความไม่ประมาทในบุญกิริยา การทำบุญทั้งหลายอันเป็นไปในกายวาจาจิต และกุศลสุจริตซึ่ง
เป็นไป ณ ภูมิ ๔ คือ กามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร โลกุตระทุกประการ บัณฑิตชนผู้ไม่ประมาท
แล้ว ย่อมยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ คือ ประโยชน์ในทิวฐิธรรมภพนี้ และประโยชน์เป็นไปใน
สัมปรายภพหน้า เพราะอาศัยความบรรลูปริโยชนที่ประสงคฺทั้งภพนี้และภพหน้า ท่านจึง
สรรเสริญผู้ทรงปัญญาว่าเป็นบัณฑิต ดำเนินไปในประโยชน์ก็ด้วยปัญญา ความไม่ประมาท
เป็นเหตุให้บัณฑิตชาติยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ด้วยประการฉะนี้

พระราชกุศลบุญราศี ซึ่งสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงบำเพ็ญโดยกำลังพระ
 ปัญญาบารมีและอัปมาทธรรม เป็นปฏิปทาให้อิฏฐวิบุลผล มีอายุเป็นต้น เป็นไปโดยชอบต้อง
 ตามสุคติวาทสัมมาปฏิบัติ ด้วยประการฉะนี้

อิโต ปรี ปวกุขามิ	ตัม ตัม วิเสสมงคลัม
มหาราชาธิราชสุต	คุณาลงการสมมตัม
วุจฺจมานันฺ หิ สุตฺวาน	โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
อุปฺปชฺชเยยฺย นรินฺทสุต	โสมนสุสมนปฺปกัม
ภิกฺขุโย สมฺปาทเน จิตฺตัม	ปณฺเฑ ตทนนฺตรัม
เตนาปิ จ ชนินฺทสุต	โสตฺถิ จ มงฺคลัม สียา

ลำดับนี้ จะรับพระราชทานพรธรรมาพระราชจริยาสาธุปฏิบัติ ที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอัน
 พิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่ามงคลวิเสสเป็นพระคุณอลังการ มีพร้อมบริบูรณ์ในสมเด็จพระบรมพิตรพระ
 ราชสมภารเจ้า เมื่อได้ทรงสดับแล้ว ทรงปัจจเวกขณถึงโดยกัลงพระปรีชา ก็จักเกิดพระปิติ
 ปราโมทย์มีกำลัง แต่นั้นก็จักตั้งพระราชหฤทัย ทรงบำเพ็ญเพิ่มพูนให้บริบูรณ์ยิ่ง สรรพสิ่งสิริ
 สวัสดิ์ดีพิพัฒนามงคล ก็จักเกิดเป็นมหาผลแต่สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ข้อนี้สมด้วย
 ประพันธคาถาที่บัณฑิตรับพระราชทานกล่าวถวายพระมหากษัตริย์ครั้งโบราณกาล กราบทูลให้
 ทรงวิจารณ์ทศพิธราชธรรมที่ทรงบำเพ็ญอยู่ ว่า

ทานันฺ สีลันฺ ปรีจฺจาคัม	อาชฺชวํ มทุทวํ ตปัม
อกุโภถันฺ อวิหีสญฺจ	ขนฺตฺติญฺจ อวิโรธันฺ
อิจฺเจเต กุสฺเส ฐมฺเม	ฐิตฺเต ปสฺสาหิ อตฺตนิ
ตโต เต ชายเต ปิตฺติ	โสมนสุสญฺจนปฺปกัม

ขอสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้ทรงคุณอันประเสริฐ ทรงพิจารณาพระธรรม ส่วนชอบอันตั้งอยู่ในพระองค์ คือ ทาน ศีล บริจาค ความตรง ความอ่อนโยน ตบะคือความเพียร เมตตาคือความไม่โกรธ กรุณาคือความไม่เบียดเบียน ความอดทน ความไม่ทำให้ผิด ดังนั้น ๗ เถิด แต่นั้นพระปิติโสมนัส จักมีขึ้นพระองค์มิใช่น้อย

ก็แลพระราชจริยาซึ่งเป็นคุณาภรณ์อลงกต สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงมี โดยอเนกนัยพันวิสัยที่จะรับพระราชทานพรธรรมาในกถามรรคเพียงกัณฑ์เดียวนี้ จะรับ พระราชทานบรรยายแต่โดยเอกเทศ

ในสภนี้ (๒๕๒๘) จะขอรับพระราชทานถวายเป็นวิสาขบูชาพระคุณพิเศษ ส่วนอรรถสมมติด้วย เนกขัมมะและปัญญา ส่วนปรหิตปฏิบัติ จะรับพระราชทานถวายเป็นวิสาขบูชาด้วยรัฐสภาบาลนโยบาย พอเป็นนิตินัย

เนกขัมมะ แปลว่า การออก ความออก หมายความว่า ออกจากห้วงที่เป็นเครื่องผูกต่าง ๆ ออกจากเครื่องกั้นที่เป็นอุปสรรคขัดขวาง ข้อนี้พึงน้อมไปปฏิบัติได้โดยทั่วไป โดยอธิบายว่า เมื่อควรจะไปปฏิบัติกรณียะ คือ กิจที่พึงทำก็ควรออกไปปฏิบัติ ถ้ามีห้วงผูกพันอยู่ก็ออกไป มิได้ เป็นอันอาจทำอะไรให้สำเร็จ ฉะนั้นเมื่อถึงคราวออกไปก็ต้องทำการออกไป นี่คือ ความหมายทั่วไปของเนกขัมมะ ซึ่งทุกคนจะต้องมี สุดแต่ภาระหน้าที่ของแต่ละบุคคล แต่ก็มี ความหมายจำกัดว่าออกไปปฏิบัติหน้าที่หรือกิจการที่สมควร ถ้าออกไปปฏิบัติกิจการที่ไม่สมควร ก็ไม่เป็นเนกขัมมะ เช่นออกไปประพาศผิดหรือไปแหล่งอบายมุขต่าง ๆ ที่เป็นอโคจร คือที่เป็น มุมมืดที่มีมืด ถ้าออกไปในมุมสว่างที่สว่างที่ควรโคจร จึงถูกชอบ ฉะนั้น จึงอาจย่อความของคำว่า การออกไปในภาษาไทยได้เป็น ๒ คือ การออกไปที่สมควร และ การออกไปที่ไม่สมควร ส่วนคำว่าเนกขัมมะ หมายถึง การออกไปที่สมควรอย่างเดียว อะไรทำให้บุคคลมีการออกไปที่ไม่ สมควร ส่วนที่สมควรจะออกไปก็ไม่ออกไป ตอบได้ว่ากิเลสในจิตเองเป็นเหตุ กล่าวยกเป็นนิตินัยคือนะคือกิเลสสาม กิเลสที่ทำให้ใครให้ปรารถนา จึงมีพระพุทธภาษิตตรัสไว้แปลความว่า “จิต ขมยาก เบา ไร มันตกไปตามกามคือความใคร่” เนกขัมมะจึงมีความหมายโดยตรงว่า ออกจาก กาม คือ ความใคร่ดังกล่าว กามนี้เองเป็นบ่วงที่คล้องใจเอาไว้ด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

(สิ่งที่ถูกต้อง) ที่น่ารักใคร่ปรารถนาพอใจทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่ามารเฉยยะ แปลว่า บ่วงของมาร มาคล่องใจสัตว์โลกด้วยบ่วงคือความใคร่ และสิ่งที่ใคร่ปรารถนาพอใจเหล่านี้ เมื่อพรากจิตออกมามีได้ ก็ทำให้ออกไปปฏิบัติกรณียะคือกิจที่ควรทำ เช่นหน้าที่ของตนมีได้ เมื่อพรากจิตออกได้ก็ออกไปปฏิบัติได้ ยกอุทาหรณ์มารดาบิดาและบุตรธิดาที่จะต้องจากกัน เช่นไปศึกษาในที่ไกล จะต้องพรากจิตออกจากกันได้ จึงจะแยกกันไปได้ ทหารผู้จะออกไปปฏิบัติหน้าที่ในสนามรบ จะต้องพรากจิตออกจากครอบครัวและจากความสุขของตนเอง จึงจะออกไปได้ ทั้งนี้ด้วยมีจิตใจมุ่งมั่นต่อหน้าที่หรือเพื่อศึกษาไว้หรือ ได้มาซึ่งสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าทรัพย์สมบัติ ครอบครัว ความสุขส่วนตัวหรือแม้ชีวิตของตนอาจสละได้ ความทุกข์โศกทั้งปวงย่อมเกิดจากความที่ไม่อาจพรากจิตจากกามอันเป็นบ่วงของมารได้ ดังกล่าวทั้งสิ้น ฉะนั้น เนกขัมมะจึงเป็นธรรมจำเป็นสำหรับทุกคนผู้มุ่งผลดีที่จะพึงได้ คือสามารถพรากจิตออกได้จากบ่วงใจทั้งหลายใหญ่หรือเล็ก ชั่วระยะสั้นก็ตาม ยากก็ตาม ตลอดไปก็ตาม ตามควรแก่กิจหน้าที่และผลเลิศที่มุ่งหวัง

ผลดีเลิศที่พึงมุ่งหวัง คือ ความดับทุกข์โทษ บรรลุสุขประโยชน์ ที่เป็นปัจจุบันบ้าง ภายหน้าบ้าง อย่างยิ่งบ้าง พระพุทธเจ้าเมื่อยังมีได้ตรัสรู้ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ได้ทรงปฏิบัติเนกขัมมะออกจากการกิเลสมาโดยลำดับ ตั้งแต่อย่างหยาบอย่างกลางจนถึงอย่างละเอียด วิธีปฏิบัติออกนั้น ออกทางกายด้วยต้องอยู่ในศีล เช่น ศีลห้า หรือทำความสงบสงัดทางกายเป็นกายวิเวก ความสงัดกาย เช่น ปลีกกายออกไปอยู่ในที่สงบสงัด ไม่ถึงกับออกบวชหรือออกบวช อันเป็นความหมายของเนกขัมมะของผู้มุ่งปฏิบัติออกอย่างยิ่ง ออกทางจิตด้วยตั้งจิตอยู่ในสมาธิ หรือทำด้วยความสงบสงัดกิเลสเป็นอุปริวิเวก ความสงบกิเลสซึ่งจะต้องมีศีลและสมาธิเป็นที่ตั้งด้วย และด้วยตั้งอยู่ในปัญญา ฉะนั้น แม้ออกบวชครองเพศเป็นบรรพชิตทางกาย จึงต้องออกบวชทางจิตด้วย คือจะต้องปฏิบัติในวิเวกทั้งสามไปด้วยกัน จึงจะถูกต้องด้วยวัตถุประสงค์ของการบวช และแม้ไม่ออกบวชก็ปฏิบัติในเนกขัมมะได้ด้วยตั้งอยู่ในศีลห้า ศีลแปด ปลีกตนอยู่ในที่สงบสงัดแม้บางครั้งทำสมาธิ อบรมปัญญาในธรรมหรือวิปัสสนา ปัญญาให้เห็นธรรมดา คือ เกิดดับของสังขารทั้งหลาย

ทางเจริญโดยแท้ แต่ที่คนเป็นอันมากดำเนินไปทางเสื่อม คือ เผลอปัญญาเพราะขาดสติที่ให้เฉลียวคิด เพราะมัวเมาไปด้วยอำนาจคะ ตัณห หรือ โลกโกรธหลง ปัญญาที่มีอยู่เป็นพื้นอาจเพียงพอ แต่มิได้ไตร่ตรองสอบพิจารณา ก็กลายเป็นเหมือนไม่มีปัญญา คือ กลายเป็นผู้หลงไป จึงมีคำไทยคู่กันว่า เฉลียวฉลาด ขาดเฉลียวที่เป็นสตินำก็ทำให้ขาดฉลาด พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนไว้ว่า ปญฺญํ นปฺมชฺชเยยฺย ไม่พึงประมาทปัญญา จะเข้าถึงสัจจะ คือ ความจริงทุกอย่างได้ด้วยปัญญาเท่านั้น ไม่มีแสงสว่างใด ๆ ในโลกจะส่องให้เห็นความจริงได้นอกจากแสงสว่าง คือ ปัญญา พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี” แต่ปัญญานี้ก็คล้ายกับประทีปอยู่อย่างหนึ่งคือ ต้องจุดจึงจะสว่าง คือจะต้องประกอบกระทำ จึงตรัสว่า โยคา เวชยาเต ภูริ ปัญญาเกิดเพราะความประกอบ คือ กระทำอบรมด้วย สุตะ การสดับรับฟังหรือ การเล่าเรียน จินตา ความคิดพิจารณา ภาวนาความทำให้มีขึ้นให้เป็นที่ขึ้น คือ การปฏิบัติกระทำ ทั้งสามนี้แต่ละข้อเป็นเหตุให้เกิดปัญญา จึงเรียกปัญญาที่เกิดจากแต่ละข้อว่า สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา ภาวนามยปัญญา อธิบายว่าเป็นเหตุเริ่มต้นแต่ละข้อก็ได้ เหตุทั้งสามข้อนี้อาศัยกันก็ได้ ประการหลังนี้คือ เมื่อมีการสดับฟังการอ่านการเรียนแล้ว ก็ต้องมีการคิดพิจารณาให้เข้าใจแล้วก็ต้องปฏิบัติ จึงจะได้ปัญญาที่สมบูรณ์ ปัญญา คือ ความรู้ทุกอย่าง ดังที่เรียกกันว่า ทางโลกก็ตาม ทางธรรมก็ตาม เมื่อยังไม่ถึงอริยปัญญา ก็เรียกว่า โลกียปัญญา ทั้งหมด เมื่อถึงอริยปัญญา จึงเรียกว่า โลกุตระปัญญา ปัญญาเหนือหรือพ้นโลก (โดยมีโคตรภูญาณ ญาณครอบโคตรเป็นพรหมแดน)

ปัญญาเป็นบารมีข้อที่ ๔ ที่พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญมาเป็นอันมาก เช่น พระมหาสถาในทศชาติ คือ ในเรื่องพระเจ้าสิบชาติ และแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ

ปัญญาบารมี ได้แก่ ปัญญาที่บำเพ็ญด้วยมุ่งหวังพระโพธิญาณเป็นเบื้องหน้า รักปัญญาเพื่อพระโพธิญาณยิ่งกว่าคนที่รักและทรัพย์สิน

ปัญญาอุปปารมี ได้แก่ ปัญญาที่บำเพ็ญด้วยมุ่งหวังพระโพธิญาณเป็นเบื้องหน้า รักปัญญาเพื่อพระโพธิญาณยิ่งกว่าอวัยวะร่างกายของตน

ปัญญาปรมัตถบารมี ได้แก่ ปัญญาที่บำเพ็ญด้วยมุ่งหวังพระโพธิญาณเป็นเบื้องหน้า รักปัญญาเพื่อพระโพธิญาณยิ่งกว่าชีวิตของตน

สมเด็จพระมหาวชิราวุธพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบำเพ็ญเนกขัมมะ การออกไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจในทุกภาคของประเทศ มิได้ทรงคำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อยพระวรกาย และอันตรายใดๆ ฝึกพระราชหฤทัยให้ตั้งมั่นให้มุ่งมั่นในพระราชกรณียกิจและพระราชกุศลจรรยาทั้งปวง ทั้งทรงทาน ทรงศีล ทรงธรรม ปฏิบัติเป็นต้น ฝึกฟอกพระราชหฤทัยให้บริสุทธิ์สะอาด และทรงบำเพ็ญพูนพระปัญญาปริชาลาในฐานะทั้งปวง นับเป็นพระราชปฏิบัติส่วนอรรถสมมติ คือ เนกขัมมะจัดเป็นมงคลวิเสสที่ ๑ ปัญญาจัดเป็นมงคลวิเสสที่ ๒

พระราชจริยวัตรสุภาภิบาลในบายนั้น คือ พระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติกระทำ เพื่อประโยชน์คุณแก่พระราชอาณาจักรและประชาชน จะขอรับพระราชทานถวายวิสัยขนาดด้วยทศพิศราชธรรมข้อ ๓ คือ ปริจจาคะ และข้อ ๔ คือ อาชชวะ โดยปรหิตปฏิบัติปริยาย

ปริจจาคะ แปลว่า สละบริจาค เมื่อยกขึ้นแสดงเพียงข้อเดียว ก็หมายถึงทานรวมอยู่ด้วย เมื่อยกขึ้นแสดงคู่กับทาน ก็หมายถึงการที่สละบริจาคสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์หรือมีประโยชน์น้อยกว่า แคนกว่า เพื่อสิ่งที่มีประโยชน์ใหญ่กว่ากว้างกว่า เพื่อบรรเทาตระหนี่ ดังพระพุทธภาษิตแปลความว่า “ผู้มีปัญญาเมื่อเห็นสุขไพฑูลย์ ฟังสละสุขพอประมาณเสีย” และว่า “ฟังสละทรัพย์เพราะ (รักษา) อวัยวะอันประเสริฐ เมื่อรักษาชีวิตก็ฟังสละอวัยวะ เมื่อระลึกถึงธรรมก็ฟังสละอวัยวะ ทรัพย์แม้ชีวิตทั้งสิ้น” ข้อนี้พระมหากษัตริราชเจ้าทรงสละบริจาคพระราชทรัพย์เป็นต้น ตลอดถึงความสุขส่วนพระองค์ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแห่งประชาราษฎร์ส่วนรวมจัดเป็น ปริจจาคะ

ทศบารมีข้อที่ ๓ คือ เนกขัมมะ การออก กับทศพิศราชธรรมข้อ ๓ คือ ปริจจาคะ พิจารณาคุณธรรมคือความ ก็เนื่องเป็นอันเดียวกัน เพราะจะออกได้ก็ต้องสละได้ เช่นจะออกจากที่ใดได้ ก็ต้องสละความติดในที่นั้นได้ หรือจะสละได้ก็ต้องออกได้ เช่นจะสละสิ่งใดได้ก็ต้องออกจากความติดในสิ่งนั้นได้ แต่การออกของพระพุทธเจ้าเมื่อทรงเป็นพระโพธิสัตว์นั้น หมายถึงการ

สละออกบวชเพื่อพระโพธิญาณ ทั้งสิ่งอื่นได้ แต่ไม่ทิ้งพระโพธิญาณ ส่วนพระมหากษัตริราช
เจ้า ทรงสละออกเพื่อประชาชน ไม่ทรงทิ้งประชาชน โบราณบัณฑิตจึงไม่ยกเนกขัมมะขึ้นแสดง
ในทศพิธราชธรรม ซึ่งอาจจะทำให้เข้าใจไปในการออกอย่างยิ่ง แต่แสดงปริจาคะแทน เพื่อให้
มีความหมายกระชับเข้ามาว่า ทรงสละเพื่อประชาชน เพราะทรงสละความติดใจในความสุขต่าง
ๆ จึงทรงสละออกไปได้ และเสด็จออกไปเพื่อประชาชนได้ในที่ทุกสถาน พระโพธิสัตว์ไม่ทรงทิ้ง
พระโพธิญาณอันใด พระมหากษัตริราชเจ้าก็ไม่ทรงทิ้งประชาชนอันนั้น ปริจาคะใน
ทศพิธราชธรรมจึงหมายถึง พระมหากษัตริราชเจ้าทรงปริจาคเพื่อประชาชน แต่ไม่ทรง
ปริจาคประชาชน เช่นเดียวกับทานที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ทำทานด้วยการให้วัตถุแก่ผู้อื่นโดย
สงเคราะห์ เป็นต้น แต่ไม่ตรัสสอนให้ทำทานด้วยการให้ตนเองแก่ใคร ปริจาคะเป็น
ทศพิธราชธรรมข้อที่ ๓

อาชชวะ แปลว่า ความเป็นผู้ตรง คือความมีอัธยาศัยตรง ปฏิบัติซื่อตรง ปราศจากมายา
สาไทย ไม่ปฏิบัติลวงกัน หรือ หลีกเลียงแอบแฝง ข้อที่พระมหากษัตริราชเจ้าทรงมีพระราช
อัธยาศัยประกอบด้วยความตรง ปราศจากมายาสาไทย ดำรงในสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อพระราช
สัมพันธมิตร พวกราชวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวงและประชาชน ไม่ทรงคิดร้าย
โดยอุบายผิยยุติธรรม แม้ความที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจอันเป็นส่วนเหตุถูกต้องต่อความ
ต้องการที่เป็นผล ด้วยกำลังพระปัญญาปริชาสามารถ จัดเป็น อาชชวะ

ทศบารมีข้อ ๔ คือ ปัญญา กับทศพิธราชธรรมข้อ ๔ คือ อาชชวะ ความเป็นผู้ตรง ดู
ถ้อยคำเป็นคำละความหมายกัน แต่เมื่อเพ่งพินิจเข้าจริง จะเห็นว่าเนื่องกันอย่างใกล้ชิด เพราะ
ปัญญาจะต้องมีความตรงจึงเป็นปัญญาแท้ คือ จะต้องรู้ตรงต่อความเป็นจริง ไม่ผิดไปจาก
ความเป็นจริง เช่นจะต้องรู้ตรงต่อเหตุผลที่เป็นจริง ไม่ผิดไปจากความจริง ถ้าคดต่อเหตุผลที่
เป็นจริง หรือ คดต่อความจริงก็มีใช้ปัญญา แต่เป็นโมหะ ความหลง อวิชชา ความไม่รู้ คือรู้ไม่
ถูกไม่ตรง ปัญญาจึงมีความตรง และความตรงที่จะต้องประกอบด้วยปัญญา จึงจะเป็นความ
ตรงแท้ คือ ตรงต่อเหตุผล ตรงต่อความถูกต้อง ตรงต่อธรรม ตรงต่อวินัย ตรงต่อคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้า มีคำพูดว่าซื่อใจ ก็คือซื่อหรือตรงที่ขาดปัญญา ดังเรื่องเถรตรงหรือเถรสองบาตร
เรื่องเถรตรงคือเรื่องของพระแก้วรูปหนึ่งที่มุ่งจะถือปฏิบัติตรงเป็นอุชุปฏิบัติปันโน จะเดินไปไหนก็

เดินตรง ไม่ยอมเหลียวหลังสักอะไร พบตอไม้กอไผ่ขวางหน้าก็ไม่ยอมหลีก เดินบุกตรงเข้าไป ก็ต้องติดอยู่กลางกอไผ่ เรื่องของเถรสองบาทรถ ก็คือ พระเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ ฉันทแล้วล้างบาตรแล้ว ก็ส่งดูบาตรที่มีรูรั่วทะลุว่ามากถึงกับขาดเป็นบาตรครองตามวินัยแล้วหรือยัง สองดูหลังจากฉันทแล้วทุกวัน พระทั้งหลายผู้เป็นศิษย์เห็นอาจารย์ส่งดูบาตรหลังจากฉันทเสร็จอยู่ทุกวัน ก็ส่งดูบาตรของตนตามอาจารย์บ้างโดยไม่รู้เหตุผล คิดว่าเป็นข้อวัตรหรือธรรมเนียมที่ฉันทล้างบาตรแล้วจะต้องส่งดูบาตร จะต้องทำตามอาจารย์ ทั้งสองเรื่องนี้เป็นเรื่องแสดงนิทสนะของความตรงหรือความซื่อที่ขาดปัญญา ความเป็นผู้ตรงด้วยปัญญาจึงถูกต้อง ปัญญากับอาชชวะ ความเป็นผู้ตรงจึงต้องประกอบไปด้วยกันดังนี้ อาชชวะ เป็นทศพิธราชธรรมข้อที่ ๔

สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงพระเจริญด้วยพระบารมี พร้อมทั้งราชธรรมจรिया ยกโดยเฉพาะในกถามรรคนี้ คือ เนกขัมมะและปัญญา เป็นส่วน อุตตสมบัติ กับทั้งปริจาคะและอาชชวะ ความเป็นผู้ตรง เป็นส่วนปรหิตปฏิบัติ เป็นรัฐฎาภิบาลนโยบาย คือ เหตุสำคัญที่นำให้เข้าถึงความเจริญในการปกครองรัฐให้วัฒนาสถาพร ดังจะพึงเห็นได้จากพระราชกรณียกิจนานัปการที่ได้ทรงปฏิบัติตลอดมา ซึ่งมีอยู่เป็นอันมาก ไม่อาจยกขึ้นมาแสดงสาธกด้วยกถามรรคเพียงครั้งเดียวได้ แต่อาจย่อแสดงสาธกได้เป็น ๒ คือ พระราชกรณียกิจที่พึงทรงปฏิบัติตามกำหนดตามจารีตตามพระราชประเพณี กับพระราชกรณียกิจที่ทรงช่วยขยายปฏิบัติด้วยพระองค์เองนอกจากที่มีกำหนดให้ทรงปฏิบัติ หากจะทรงปฏิบัติแต่เฉพาะพระราชกรณียกิจที่มีกำหนดให้ทรงปฏิบัติเท่านั้นก็ย่อมทรงทำได้เหมือนอย่างข้าราชการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตน แต่สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้ามิได้ทรงหยุดอยู่เพียงเท่านั้น ได้ทรงชวนขยายปฏิบัติพระราชกรณียกิจนอกจากที่มีกำหนดไว้มากมาย เป็นการทรงเพิ่มพระราชกรณียกิจแก่พระองค์ด้วยพระองค์เอง ทั้งนี้ด้วยกำลังพระมหากรุณาที่แผ่ไปในประชาชนทั้งปวง ไม่ทรงหวังไยในความสุขส่วนพระองค์ เสด็จออกไปประทับในทุกภาคของประเทศปีละประมาณ ๗ เดือน เสด็จทอดพระเนตรความเป็นอยู่ อาชีพ เป็นต้น ของประชาชน กับทั้งที่ดิน แหล่งน้ำ และอื่น ๆ พระราชทานพระราชดำริทำการพัฒนาการเกษตรแห่งน้ำเป็นต้น และทรงยังให้เกิดการพัฒนาขึ้นเป็นการเป็นงานจริงจัง โดยมีเค้าโครงอันเหมาะสม มีวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง และมีคณะบุคคลร่วมปฏิบัติ ทั้งที่เป็นข้าราชการในส่วนที่เกี่ยวข้อง และอาสาสมัครประกอบด้วยนักวิชาการ และวัตถุอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นการสอดคล้องตามกำหนดลำดับความสำคัญให้แก่การ

พัฒนาชนบทของรัฐบาล เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้น การพัฒนาทั้งปวงนี้เกิดขึ้นได้ด้วยกำลังพระปัญญาปรีชาสามารถ ที่ทรงได้จากทรงที่ได้เสด็จไปทอดพระเนตรเห็น ทรงได้สดับฟัง ทรงสัมผัสถึงสถานที่ และบุคคล กับทั้งสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย ด้วยพระองค์เอง ทรงสอบถามไต่ถาม ทรงพระราชดำริจับเหตุผลต้นปลายโดยถูกต้อง จนถึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อตั้งศูนย์วิจัยการเกษตรและการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งบัดนี้มี ๖ แห่ง กระจายทั่วไปทุกภาคของประเทศ ทั้งหมดนี้แสดงถึงพระบารมีที่มีในพระองค์ สาธกเฉพาะในกถามรรคนี้ เพียง ๒ ข้อ คือ พระเนกขัมมบารมี และพระปัญญาบารมี เป็นส่วนอรรถสมมติกับทั้งพระราชธรรมจริยาสาธกในกถามรรคนี้เพียง ๒ ข้อ คือ ปริจาคะ สละ ปริจาค และ อาชชวะ ความเป็นผู้ตรง ดังที่ได้ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ทุกส่วน และกำลังพระวรกาย กำลังพระราชหฤทัย กำลังพระปรีชาสามารถและอื่น ๆ ทรงงานตรากตรำ ลำบากตั้งแต่เริ่มต้นในป่าเขาลำเนาไพร และทรงดำเนินงานติดตามให้ก้าวหน้าไปตามโครงการ ทรงติดตามแก้ไขและส่งเสริมไปตามลำดับ ทรงสละบริจาคได้เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งปวงบังเกิดความสำเร็จเป็นประโยชน์สุขแก่ประชาชนทุกประการ ด้วยพระราชอัธยาศัยที่ตรง การทรงปฏิบัติที่ตรงต่อเป้าหมายที่ประสงค์ด้วยปัญญาวิจารณ์ญาณ รัฐบาลพร้อมด้วยประชาชนต่างได้มองเห็นความที่ทรงอุทิศพระองค์ทรงงานปรารภผลส่งเสริมการประกอบอาชีพดำรงชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้ถวายความจงรักภักดีสนับสนุนพระราชดำริและโครงการต่าง ๆ ตามพระราชดำริ ทั้งนี้ก็เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขที่ตรงถึงประชาชนโดยตรง นับว่าเป็นปริจาคะสละ ปริจาค และ อาชชวะ ความเป็นผู้ตรงประกอบด้วยเนกขัมมะ การออกไป และปัญญา อันสำคัญยิ่ง นับว่าเป็นรัฐสภาภิบาลนโยบายส่วนประหิตปฏิบัติ จัดเป็นมงคลวิเสสที่ ๓

แม้สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ได้ทรงอบรมให้พระองค์ ให้ทรงสมบูรณ์ด้วยธรรม เป็นมงคลวิเสสส่วนอรรถสมมติ ทรงดำรงราชไทยศวรรษย์ ทรงปกครองอภิบาลประชาชนโดยธรรม เป็นมงคลวิเสสส่วนรัฐสภาภิบาลนโยบาย ให้วัฒนาสถาพรในทุกทาง ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทุกอย่าง เพื่อให้ประเทศไทยนี้ เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ธนสารสมบัติทั้งปวง เป็นส่วนประหิตปฏิบัติ แม้ในทางศาสนจักร ก็ได้ทรงปฏิบัติในฐานะเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก โดยควรแก่ฐานะทุกประการ ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษานี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะ ชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ

พระราชทานเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ใหม่ และได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานสังฆวัตถุ
ในสงฆ์ ในบุคคล โดยน่านีปรการตลอดกาละทั่วเทศะทั้งปวง ประชาชนทั้งชาติกับคณะสงฆ์ต่าง
ระลึก สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพันประมาณ ถึงวันมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา จึง
พร้อมกันเฉลิมฉลองทั่วประเทศ จุดเทียนถวายพระราชสดุดี แสดงความจงรักภักดีด้วยวิธีต่าง ๆ
น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวาย ด้วยจิตใจเคารพเทอดทูนศรัทธาในองค์สมเด็จพระบรมบพิตรพระ
ราชสมภารเจ้า พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นองค์พระประมุขแห่งประเทศชาติ องค์เอกอัคร
ศาสนูปถัมภก ตั้งสัจจาธิฐานเป็นอันเดียวกันถวายพระพรชัยมงคล

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ คุณเหหิ ปฎิมนุทธิโต
จิรวุฑูชีวี มหาราชา สุขปุปุตโต อนามโย
ยสสา เตชสา จาปี วฑุตมยनुโต นรุตุตโม
สทา ภาทรานิ สมปสุสั จิรั วฑุเช ปติญสุตุ

ขอสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ
ทรงพระชนมายุยืนนาน ทรงพระสำราญสมบุญพระอนามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราช
อิศริยยศเดชาานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยืนนานใน
พระราชมไหศวรรย์ ปกครองราชสิ้ามณฑลให้สมบุญสมพระราชประสงค์

ลำดับนี้พระสงฆ์ผู้ได้มาในมหามงคลกาลนี้ มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรี
รัตนตรัยที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จพระ
บรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

อรหิ สมุมาสมพุทุโธ อุตตมัม ฐมมมชุดมคา
มหาสงฆ์ ปโปเธสิ อิจุเจตัม รตนตตยัม

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยิ่งพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสที่เวลานี้จัดว่า พระรัตนตรัย คือ วัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัย ดลบันดาล ขออุปัชฌาย์และอุปัชฌารคค์ตฺรู่ทั้งหลาย จงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ทั้งสุขไสมนัสสวัสดิ์ในที่ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไป แต่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชชนนี พระราชโอรสธิดา พระบรมราชวงศ์และคณะรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ทหาร พลเรือน ตำรวจ พสกนิกรประชาราษฎร สมณชีพรามณ์ ขอเทพเจ้าทั้งหลายทั่วจักรวาลี ผู้สถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิต อภิบาลรักษาสกุลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฏฐวิบุลผลอันเป็นहितานุहितประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ อย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺตํ สิทฺธมตฺตํ สิทฺธมตฺตํ อิทํ ผลํ
เอตสฺมี รตนตฺตยสฺมี สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แต่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมณัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัยชานาพระธรรมเทศนาในพระมณฑลวิเสสกถา เป็นปสาทนิยมค
ลานุโมทนา เอรุ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร.